

«Indarkeria desagerrarazi daiteke, non eta nola gertatu den jakinda, modua dugulako»

Antropologoa eta etnologoa, baita irakasle, idazle eta diputatu ere. Lubaki desberdinetatik tira egin du Marcela Lagardek (Mexiko, 1948) indarrean dagoen patriarkatua eraisteko. Kolokan jartzea behintzat lortu du, feminizidio kategoria osatu, eta Mexikoko Zigor Kode Federalean delitutzat hartzea lortuz.

Lau hamarkadetan ereindakoa jaso eta bilduma egin du argitaratu duen azken liburuabn, “El feminismo en mi vida”. Hura besapean hartuta gurutzatu du ozeanoa eta Euskal Herriko hainbat herritara hurbildu da.

MARCELA LAGARDE

ANDRE INDIGENEN AHOTSA

Hegoamerikako feminismoaren ahots ezagunena den arren, adeitsu eta hurbila da. Bitxikeriak balira bezala azaltzen ditu egia biribilak

oihana.llorente@gaur8.info

Arduraz mintzatu zaigu, ongizate estatutik gabeko geroak sortzen dion ikara onartuz, baina baita baikortasunez ere. Harro dago feminismoak lortu duen guztiarekin eta aurrerantzean ere hala izango dela sinestuta dago.

Ezaguna zara feminizidio hitza sortzeagatik. Ordura arte izenik ez zuen krimen bati izena ipini zenion. Garrantzitsua al da izendatzea?

Tradizio idatziko jendarteetan oso garrantzitsua da gauzak bere izenez deitzea. Are gehiago, gizarteak bere egunerokoa antolatze eta bizitze balore eta printzipio zehatz batzuen arabera arautzeko sortutako tresnetan idatziz jasotzea.

Feminizidioaren kategoria osatzeko lan egin nuen, bai, baina Diana Russell eta Jill Radfordek idatzitako liburu batean oinarritu nintzen. Pentsamendu

feministaren genealogia egiteari oso garrantzitsu deritzot, eta beti aipatzen dut. Haiek *femicide* deitu zioten emakumeen aurkako krimenen politikari. Ciudad Juarezeko fenomenoaren aurrean nengoela irakurri nuen euren liburua eta emakume guztien erailketek zergati bat zutela zioten. Hortik aurrera, nire sormenari bide eman, eta haiek ziotena Mexikon kokatzen ahalegindu nintzen. Mexikon konplexuagoa zen egoera, Estatua ia konplizea zelako ezberdintasunen erreproduzioan eta emakumeen aurkako krimenen justizia ezan. Hor ohartu nintzen, baina, zigorgabetasuna ere badela feminizidioaren parte.

Edukiz ere bete zenuten feminizidioaren kategoria.

Ordura arte gizonen arrazionaltasun edo irrazionaltasun arazoekin ala gaixotasun mentalarekin nahasten ziren jarrerak, jendarteko delituen parte gisa kokatzea ekarri zuen feminizidio hitza onartzeak eta jasotzeak. Emakume eta neskato guztiak gaude indarkeria mota horren mehatxupean. Izan ere, genero zigorraren bidez, emakumeok ezarri zaizkigun marrak ez gainditzea lortu nahi da.

Feminizidio hitzaren aurretik, nola azaltzen zen emakumeen aurkako indarkeria?

Desagertu eta ondoren hilda aurkitutako emakumeen heriotzaren aurrean denetik esaten zen. Oro har, hiltzaileak gaixotzat jotzen ziren, erotzat. Baina denetik entzun da, hildako emakume guztiak *makiletan* lan egiten zuten emakume ia esklaboak zirela, edota antolatutako krimenaren krimenak zirela. Pentsa, emakumeen hilotzak kriminal mafiosoren baten lurretan agertzen zirenean, gorpu horiek zer edo zer esan nahi zuten mezuak zirela uste zen. Bertsio asko zabaldu ziren, baina ez zen esandako horretatik deus. Genero krimenak ziren eta emakumeek egunero eta modu normalizatuan bizi dugun indarkeriaren izebergaren punta besterik ez dira.

Indarkeria gogorrena, gainera, feminizidioa, ezagunak diren pertsonen artean gertatzen da, bikoteen artean, senideen artean... Estatu espainolean bezala.

Mexiko aipatuta, Ciudad Juarez datorkigu burura.

Nire herrian, Mexikon, gizon eta emakumeen arteko ezberdintasuna oso handia da. Garapenerako sarbidean, parte hartze politikoan, enpresen zuzendaritzan, denean. Jendartearen parte handi batek, gainera, bat egiten du bereizkeria horrekin eta hura legitimatzeko egiten den edozer babesten du.

Gizonek bortitzak izateko eskubidea dute jendartearen. Egia da batzuk dioten bezala legeetan eskubide hori ez dagoela zehatz mehatz jasota; ohitura kontua ere bada, baina, berdintasunaren alde egiten ez duten legeek haren kontra eta feminizidioaren alde egiten dute, berdin legeak hezkuntzakoak zein osasun eremukoak izan. Modu batean, beraz, jasota dago bortizkeriaz jokatzeko eskubidea.

Ciudad Juarezek Estatu Batuekin egiten du muga. Feminizidioa muga izaerari hori zor zitzaiola uste genuen, baina beste muga batzuk aztertuta hipotesi hori baztertu genuen. Muga izaerak zerikusia du, baina gakoa muga horren nolakotasunean datza. Legez kanpokoa da nagusi bertan; *mordidak*, eguneroko ogi. Zigorgabetasun handia dago eta horrek sustatzen du indarkeria eta feminizidioa.

Zorionez, ez zen gauza bera gertatzen Mexiko osoan.

Jendartea geroz eta matxista eta misoginoagoa izan, orduan eta normalizatuago eta naturalizatuago dago emakumeen aurkako indarkeria. Hala ikertu eta deskubritu genuen. Zenbat eta eskubide eta garapen gutxiago, orduan eta emakumeen aurkako indarkeria gehiago. Feminizidioa ez dago orokortuta, baldintza zehatz batzuk dauden tokian kontzentratuta baizik. Zehazki, emakumeen aurkako indarkeriaren aurrean zigorgabetasun eta tolerantzia sozial handiagoko eta bestelako baldintza eko-

Jendartea geroz eta matxista eta misoginoagoa izan orduan eta normalizatuago eta naturalizatuago dago emakumeen aurkako indarkeria»

Argazkiak: Andoni CANELLADA | ARGAZKI PRESS

nomiko, kultural eta sozial jakin batzuek bat egiten duten lekuean gertatzen da feminizidioa gehien.

Antropologoa ere bazara eta feminizidioa aztertzeke ikerketa zuzendu zenuen.

Sekulako ikerketa garatu genuen Mexiko osoan. Estatu osoa aztertu genuen emakumeen aurkako indarkeria non eta zergatik gertatzen zen jakiteko. Hipotesiekin eta oraindik ere balio handikoak diren esparru teoriakoekin lan egin genuen, marra gorriak non zeuden azaltzeko. Emakumeen bizi baldintzak hobek diren lekuetan eta gizonen indarkeria mugatuago dagoen eremuetan bake irlak daudela frogatu genuen.

Hori guztia mapetan ere irudikatu zenuten.

Georreferentziarekin lan handia egin dut. Egoera soziala, politikoa edota ekonomikoa ain-

tzat hartzen dituzten datu zehatzekin egin ditut mapak. Modu horretan, hilketak non gertatuko diren jakin ahal da, baita zergatia azaldu ere.

Zu zeu Mexikoko diputatu izan zara eta lan handia egin duzu legeen alorrean.

Bai, kuota bidezko diputatu izan naiz, ohore handiz izan ere! Izan ere, nire aitzindariak borroka egin izan ez balute, ez nintzateke inoiz diputatu izatera iritsiko. Berdintasuna legeetan txertatzea lortu genuen, baita Mexikoko konstituzioan ere. Hori sekulako aldaketa izen zen. Konstituzioan, gainera, giza eskubideak sartzea lortu genuen, ordura arte berme indibidualak besterik ez baitzeuden. Aldaketa horiekin guztiekin emakumeen eta neskatuen aurkako indarkeria gutxitzen eta desagerrarazten saiatzen ari gara.

Feminizidioa izendatu eta azaldu genuen, baina oraindik

ere azaleratzen jarraitzen dugu. Berdintasuna ezin da normala izan indarkeria arrunta den bitartean. Bestelako elkarbizitza bat sustatzea da gure helburua.

Emakumeen aurkako indarkeria desagerrarazi daitekeela uste duzu?

Uste ez, ziur nago. Formula bat dugu eskuartean, gainera. Orain badakigu non eta zergatik gertatzen den eta, horrenbestez baldintza sozialak aldatuta ekidin daitekeela badakigu. Badakigu zer aldatu behar den.

Mexikon, adibidez, indarrean dagoen eta emakumeen eta neskatuen kontrako indarkeria guztiak desagerrarazteko estatu politikak jasotzen dituen lege garrantzitsu bat egin genuen. Estatuaren edukia aldatu behar da, bertako erakundeei eta bizi dugun paradigmari buelta eman behar diegu. Izan ere, paradigma horrek babesten, sustatzen eta zeharo atsegin du gizon eta emakumeen arteko ezberdintasuna.

Ahal da eta horretan gaude. Ez Mexikon bakarrik gainera, emakumeen aurkako indarkeriaren kausa bereziki mendebaldekoa bada ere, mendebaldekoak ez diren hainbat herrietan ere badira indarkeria mota horren kontra borrokatzen diren talde feministak ere. Kausa unibertuala da, beraz.

Gobernatzeko politika onak eta gizarte zibilaren politika sozialak hartu behar ditugu eredu gisa, emakumeen aurkako indarkeriaren forma guztiak ezabatzeke. Horiek guztiak ezabatzeko. Hori guztiak ezabatzeko ez baditugu, ez dugu feminizidioa desagerraraziko.

Bide onetik goaz?

Tira. Mexikon, adibidez, izendatu, legeetan aipatu, eta hura ekiditeko politikak egin ostean, handitu egin dira feminizidio krimenak. Ez dute behera egin. Azken urteetan gure herrialdea oso bestelakoak eta larriak diren indarkerietan murgilduta dago. Inoiz imajinatuko ez nituen gauzak ikusten ari naiz, ikasle gazteen desagertzeak, zigorgabetasun izugarria... Deitoraga-

Euskarak ez du sexurik, baina...

Maidar Iantzi Goienetxe

A ita-semeek is-
tripua izan
dute eta aita
hil egin da.

Semea ospitalera eraman eta ziru-
jaua oihuka hasi da: Ezin diot
ebakuntzarik egin, nire semea
da!». Horixe “Tribuaren berbak”
saioa atal batean, Kike Amona-
rrizek etxekoei eta Zarautzen to-
patu dituen herritarrei planteatu
dien asmakizuna. Mikro aitzine-
an, esaldiak behin eta berriro ira-
kurtzen, isiltasuna eta irribarre-
ak, jendea harri eta zur. «Ezin
liteke!», diote gizon-emakumeek,
zahar eta gazteek. «Adarrak egon
dira hortik edo?». «Oraingo fami-
lia ezberdinak izango dira, hori
bururatzen zait»...

Sofan ere pentsatu eta pentsa-
tu ari gara (zuk, irakurle, zer dio-
zu?)... Guri antzeko erantzunak
etortzen zaizkigu... Harik eta el-
karrizketatutako batek bota duen
arte: «Medikua ama da». Uste
dut aurpegi berdintsua gelditu
zaigula denoi. Nola ez zait buru-
ratu? Emakumezko mediku uga-
ri dago ba... Bakarrak asmatu du,
eta ariketa aurretik zekielako.

Beti aditu dugu euskarak ez
duela generorik, berez, ez du, bai-
na... Zirujaua erran eta gizon bat
irudikatzen dugu bata jantzita.
Hor ikusten da zenbateraino di-
tugun barneratuta ideia jakin ba-
tzuk; normala ere bada urtetako
historiaren eta heziketaren on-
dorio den neurrian, eta halako
ariketak onak direla uste dut, gu-
re barrenak mugitzeko.

Egunkarian idazterakoan, adi-
bidez, zailtasunak sortzen zaizki-
gu euskaratik gaztelaniara itzul-
tzean, azken honetan generoak
bereizten direlako eta zirujau
«cirujano» edo «cirujana» itzuli
behar delako. Azken urteetan
«ciudadanas y ciudadanos» eta
halako formulak zabaldu dira,
azkenaldian «miembra» hitza
ere sortu da. Euskaraz errazagoa
dugula pentsatu izan dut, baina
jabetu naiz hizkuntzak ez direla
sexista, hiztunak baizik. •

«Mugimendu
feminista, edonon
eta edonola, edozein
ordutan eta edozein
korrontekoa!
Izugarri gustatzen
zait! Mugimendu
horrek
baikortasuna
eragiten du, bai eta
gainerako
pertsonei alde
egiteko gogoia ere»

ria da gure herrian gertatzen
ari dena, feminizidioari eta ho-
rri guztiari modu integralean
aurre egin beharrean gaude, eta
horretan ari gara.

Halere, orain 40 urte, ni femi-
nismoan murgildu nintzenean
oso gutxi ginen eta eragin eska-
sa genuen. Orain milioika ema-
kumeren ahotsa gara, milioika
nahi eta beharren ahotsa, baina
baita eraikitako milioika alter-
natiben ahotsa ere. Egun, uni-
bertsitate esanguratsu guztie-
tan gaude, bertan dira genero
ikerketak... eta nazioarteko poli-
tiketan ere eragiten dugu. Ho-
rrek sekulako plazera ematen
du. Gauzak asko aldatu dira.
Egun, gobernu askok berdinta-
sunaren irizpidea sartu beste
erremediorik ez du. Hau guztia
orain 40 urte irudikatzea ere
ezinezkoa zen.

Nola ikusten duzu mugimendu feminista?

Edonon eta edonola, edozein or-
dutan eta edozein korrontekoa,
izugarri gustatzen zait!

Ni ez, baina feminista asko oso
dibertigarriak dira, jaia eta dantza
asko gustatzen zaie. Mugimendu
honek baikortasuna eragiten du,
bai eta gainontzeko pertsonen al-
de egiteko gogoia ere.

Eta osasuntsu ikusten duzu?

Nola ez dut osasuntsu ikusiko,
hain denbora gutxian lortu du-
gun guztiarekin? Aurrerapen
apartak egin ditugu! Feminis-
moak bestelako geroarekin
amesteko aukera eskaini die
pertsonei. Hori da feminismoa-
ren ekarpen handiena. Oso une
zailean gaude, kapitalismo bor-
titz eta zital honek ongizate es-
tatua ezabatzea helburu duela-
ko. Gerra-ondorengo ekarpen
handiena izan zen ongizate es-
tatua, hezkuntza zein osasuna
jasotzeko milioika pertsonen
aukera bakarra.

Niri izugarrizko ikara ematen
dit ongizate estaturik gabeko
geroak. Horren aurrean, baina,
feminismoak kooperazio kultu-
ra bat dakar, bakearen eta giza
eskubideen errespetuaren kul-
tura bat, eta, beraz, oso bide ga-
rrantzitsua da. Noski, bestelako
mugimendu garaikideekin bate-

ra ibili beharrekoa, datorrenari
modu eraikitzailean aurre egi-
teko.

Mugimendu feministaren zein lorpen nabarmenduko zenuke?

Haurdunaldiko lehen 12 aste-
tan abortoa erabat askea izateko
eskubidea orain dela gutxi lortu
dugu nire herrian. Hori luxu bat
da iruditu zait. Amatasun libre
eta nahierakoaren aldeko borro-
ka, gainera, lehen borroketako
bat izan nuen. Adostutakoa be-
tetzea egiaztatu behar dugu
orain, eta neska gazteek euren
gorputzarekin eta sexualitate-
rekin nahi dutena egiteko auke-
ra izatea ziurtatu.

Beste hamaika eskubideren
alde ere egin behar izan dut, eta
borroka horiek kausa garaikide
eta unibertsal bihurtzeko, ema-
kumeen giza eskubide izendatu
ditugu. Berriz ere gizaki bihur-
tzea luxu bat da, ezta? [barreak].
Horretan guztian parte hartzea
izugarria da. Borrokan egin di-
tudan lau hamarkadetan alda-
keta nabarmenak eman dira.

Eta oraindik irabazi ez den bo- rroka bat aipatu beharko baze- nu, zein aukeratuko zenuke?

Emakumeen Giza Eskubideak
eta, bereziki, neskatoenak. Nire
konpromiso behinena da.
NBEk, gainera, munduko nes-
katoei eskaini die 2015 urtea.
Euren egoera munduan nola-
koa den ikertu nahi du. Oso ga-
rrantzitsua da neskatoen giza
eskubideak babestu eta susta-
tzea. Nire herrialdean, Mexi-
kon, milioika neskato daude
pobrezian, marjinazioan, baz-
terkerian eta miserian. Gertu-
tik bizi dudalako nago sentsi-
bilizatuta, baita generoaren
zein etniaren ikuspegietatik
ere. Asko larritzen nau, etnien
oinarritutako bazterkeria. He-
rri indigenak bere eskubideak
eraikitzen ari dira oraindik.
Horrelako dibertsitate etnikoa
izateaz harro egon beharko gi-
nateke eta, autonomia eta per-
tenentzia duten herri gisa ai-
tortu beharko genituzke herri
indigenak, benetako estatu de-
mokratiko bat bihurtu ahal
izateko.

